

מיזם הינקות

עקרונות מנחים וכיווני הערכה

"מיזם הינקות" (להלן המיזם) הינו פרי יוזמה משותפת של שלושה גופים: האגף למעונות יום ומשפחתונים במשרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים; ג'וינט-אשלים; וקרן רש"י. המיזם שואף לקדם התפתחות מיטבית בגיל הינקות (לידה-3) למען מיצוי הפוטנציאל הטמון בתינוקות ופעוטות בגיל זה, על ידי הבטחת איכות חייהם, שלומותם (well-being) והתפתחותם המיטבית כבר מלידה.

פתיחה – ינקות בין רצוי למצוי

סביבת התינוק והתפתחותו התקינה

מחקרים עדכניים בתחומים שונים (כמו פסיכולוגיה התפתחותית, רפואה, חינוך) הולכים ומבססים ידע והבנה על אודות ההתפתחות המהירה של המוח ומערכת העצבים המרכזית במהלך שנת החיים הראשונה, ואף בחודשי החיים הראשונים. מחקרים אלה מלמדים כי קצב התפתחות המוח בראשית החיים מושפע באופן עמוק מהסביבה (Nelson, 2000, 2014; שביט ואחרים, 2018), ולכן קצב התפתחות מוחו של תינוק הגדל בסביבה נטולת גירויים ולא בטוחה נמוך באופן דרמטי מזה של תינוק הגדל בסביבה מיטיבה ובטוחה (Nelson, 2014; Noble et al., 2015, Radley et al., 2004). מתברר גם כי קשה עד בלתי אפשרי להעביר תינוק ממסלול התפתחות (developmental trajectory) מעוכב או לקוי למסלול התפתחות תקין (Szilagy & Halfon, 2015). כבר בחודשי החיים הראשונים מתחילות להתעצב יכולות בסיסיות אשר תלויה את האדם עד לבגרותו, ובהן: ויסות רגשי, שפה, ויכולות קוגניטיביות גבוהות (WHO, 2004), ולכן קיומה של מעטפת נכונה משפיע על כלל ההיבטים ההתפתחותיים – רגשי, מוטורי, קוגניטיבי, חברתי ושפתי. גורם מרכזי המשפיע על התפתחות תקינה הוא הקשר עם מבוגרים משמעותיים בסביבת התינוק – הוריו ודמויות מטפלות נוספות, ולכן חשוב שמבוגרים אלה יקיימו עם התינוק אינטראקציות מיטיבות (ואזן-סיקרון ואח', 2017; WHO, 2004).

המחקר מלמד על קשר בין רקע סוציו-אקונומי נמוך לבין עיכוב התפתחותי והשפעות עד בגרות בממדים שונים. להלן כמה דוגמאות: נמצא כי מבנה שטח הפנים במוח (באזור השולט על יכולות שפה ותפקודים ניהוליים) של פעוטות ממשפחות עניות קטן מזה של פעוטות ממשפחות מבוססות (Noble et al., 2015); נמצאו הבדלים בהישגים במבחנים קוגניטיביים לאורך שנים בין ילדים מרקע סוציו-אקונומי גבוה ונמוך (Feinstein, 2003); נמצא קשר בין עוני בילדות המוקדמת לבין מדדים נמוכים של בריאות ופריון עבודה (Ziol-Guest et al., 2012). כאשר הסביבה הביתית איננה מסוגלת לספק תנאים להתפתחות מיטיבה, עולה החשיבות של מסגרות חינוך-טיפול מיטביות, אשר תוכלנה לקדם התפתחות מיטבית ובכך לפצות על החסר. מחקרים מלמדים על כוחן של מסגרות חינוך-טיפול לתרום להתפתחות ורווחה של פעוטות (Kovach et al., 2010; Mortensen, J. A., & Barnett, M. A., 2015).

ההצדקה הבסיסית לאחריות ציבורית על התפתחות מיטבית של פעוטות, ובפרט אלו החיים בסביבה בעלת מאפיינים סוציו-אקונומיים נמוכים היא חברתית-מוסרית. על המדינה מוטלת חובה לדאוג לאזרחיה מיום לידתם, ובפרט לאור החשיבות המכרעת של שנים אלה על שוויון חברתי בעתיד.

בנוסף לכך קיים גם שיקול תועלתני-כלכלי של חיסכון לחברה ולמשק בטווח הארוך, כפי שהראה פרופ' גיימס הקמן, חתן פרס נובל בכלכלה. הקמן ניסח את "משוואת הקמן" המבטאת באופן כמותי את הכדאיות של השקעה בגיל הינקות. לטענתו השקעת \$1 בגיל הינקות, מייצרת לחברה \$7 בהמשך חיי האדם, או שיעור תשואה (Rate of Return) של 13.7% לשנה (Heckman, 2008; García et al., 2016).

מתברר כי תנאים נכונים מאפשרים מיצוי מיטבי של הפוטנציאל של כל פעוט, אשר יתבטא בעתיד ביכולת לרכוש השכלה, יכולת השתכרות, בריאות והימנעות מהתנהגויות מסכנות. במילים אחרות, להשקעה בילדים בגיל הינקות יש פוטנציאל השפעה על מוביליות חברתית וצמצום פערים חברתיים (OECD, 2018; שביט ואחרים, 2018).

המצב בישראל

אוכלוסיית ילדי הגיל הרך (לידה-6) בישראל מונה כ-1.2 מיליון ילדים, מתוכם 44% (מעל לחצי מיליון ילדים) הם בגיל הינקות (לידה-3). על פי נתוני הלמ"ס (2017) כ-22% מהילדים בגיל זה, שוהים במעונות יום ומשפחתונים המוכרים ומפוקחים על ידי האגף למעונות היום והמשפחתונים במשרד העבודה, הרווחה, והשירותים החברתיים, ועוד כ-43% מהפעוטות שוהים במסגרות פרטיות, שאינן בפיקוח ממשלתי כלשהו (עד כניסתו לתוקף של **חוק הפיקוח על מעונות יום לפעוטות, התשע"ט-2018** ב-9/2019). ההנחה היא כי שאר הפעוטות נמצאים בהסדרים עם הורים או קרוב משפחה אחר.

לאור הידע המחקרי על אודות חשיבות ההשקעה בפעוטות בגילי הינקות, ניתן היה לצפות כי משאבים ציבוריים רבים יוקצו להבטחת סביבה בטוחה ועשירה בגירויים, אשר תוכל לקדם התפתחות מיטבית, למען הפרט והחברה. אולם בחינת ההשקעה הציבורית מלמדת כי לאורך השנים לא עוצבה מדיניות כוללת ועקבית כזו.

יתרה מזו, השירותים הקיימים עבור ילדים בגיל הרך מפוצלים בין שלושה משרדי ממשלה – משרד העבודה, הרווחה והשירותים החברתיים (מעונות יום ומשפחתונים), משרד החינוך (גני ילדים והשירות הפסיכולוגי) ומשרד הבריאות (תחנות לבריאות המשפחה, מכונים להתפתחות הילד וקופות חולים). פיצול זה מוסיף על הקושי בפיתוח מדיניות אחודה ומתואמת, אשר תיצור רצף מענים ראוי. בנובמבר 2018 הוקמה 'המועצה לגיל הרך' שנועדה לקדם מדיניות בין-משרדית מתואמת.

מסגרות חינוך-טיפול ואיכותן

מסגרות חינוך-טיפול מזמנות לתינוקות ופעוטות אינטראקציות עם מבוגרים משמעותיים, מלבד הוריהם, ולכן יש חשיבות רבה למסגרות איכותיות עבור התפתחות מיטבית, ועלולות להיות תוצאות הרות גורל למסגרות לא איכותיות. המציאות השוררת כיום בחלק מהמסגרות מהווה

אינדיקציה להעדרה של מדיניות קוהרנטית מספקת באשר לאחריות לילדים בגיל הינקות – הן ברמת השלטון המרכזי והן ברמת השלטון המקומי.

מתוך הבנת החשיבות של מסגרות חינוך-טיפול איכותיות גובש כבר לפני עשור מסמך המדיניות "סטנדרטים להפעלת מסגרות חינוכיות לפעוטות" (רוזנטל, 2009). המסמך המפורט מציג סטנדרטים מיטביים להפעלת מסגרות בהיבטים שונים, ובהם: הסביבה הפיזית ובטיחותה; הצוות, הכשרתו והדרכתו; גודל הקבוצה והיחס בין מספר הפעוטות למחנכת-מטפלת; העבודה החינוכית-הטיפולית, ועוד.

בשנת 2016 יצאה לדרך תכנית "מסגרות תחילה" שנועדה לקדם באופן הדרגתי מימוש סטנדרטים של איכות חינוך-טיפול במסגרות מוכרות נבחרות, ובספטמבר 2019 יחל יישומו של "חוק הפיקוח" אשר עבר בכנסת באוקטובר 2018, אולם ארוכה הדרך להטמעת הסטנדרטים בכלל המסגרות הקיימות – המוכרות, וודאי אלה שאינן מוכרות.

פריפריה – פעוטות בסיכון

פיצול האחריות והעדר מדיניות כוללת ביחס למענים לגיל הרך, ובפרט לגיל הינקות, מועצמות בפריפריה החברתית-כלכלית במדינת ישראל, שבה שיעור הילדים מכלל האוכלוסייה גדול יחסית למרכז הארץ, וקיים מחסור במשאבים ושירותים. כפי שתואר לעיל (סביבת התינוק והתפתחותו התקינה) לעוני יש השלכות מרחיקות לכת על פגיעה בהתפתחות תקינה בילדות וכן על המשך החיים.

נתונים שנאספו אודות מצבם של ילדים בגיל הרך בישראל בכלל, ובפרט בגיל הינקות, מצביעים על כך ששיעורם של פעוטות בסיכון גבוה יותר ברשויות מוחלשות, ובקהילות המזוהות כקבוצות מוחלשות מבחינה חברתית-כלכלית, למשל בקרב חרדים, עולים וערבים (סבו-לאל וחסין, 2011; סבו-לאל וצדקה, 2015).

המצב הקיים מחייב התייחסות ממוקדת ומעמיקה דווקא לילדים בסביבות אלה.

רשות מקומית כמנוף לשינוי

תפיסת המיזם יונקת מן התאוריה המערכתית אקולוגית של יורי ברונפנברנר (Bronfenbrenner, 1979), לפיה יש להתייחס אל הילד בתוך ההקשר של מערכות היחסים סביבו, שמהן הוא מושפע, ועליהן הוא משפיע. לפי תפיסה זו מצבו של הפרט, הפעוט, בהקשר הנוכחי, מחייבת זיהוי והבנה של יחסי הגומלין בין כל המעגלים הסובבים אותו. להלן תיאור של ארבעת המעגלים שמגדיר ברונפנברנר, בהקשר של פעוטות:

1. **מיקרו-מערכת (microsystem)** – המשפחה והמטפלים הישירים המשפיעים על התפתחות הפעוט.
2. **מזו-מערכת (mesosystem)** – יחסי הגומלין בין הפעוט והמערכות השונות של המיקרו-מערכת.
3. **אקסו-מערכת (exosystem)** – שירותים והתערבויות הניתנות לפעוט או לבני משפחתו ויחסי הגומלין בין המבוגרים השונים המעורבים בהן (הורים ונשות/אנשי מקצוע).
4. **מאקרו-מערכת (macrosystem)** – המערכת המשקפת את התרבות והאידיאולוגיה של הקהילה הרחבה בה חי הילד.

לצד המודל האקולוגי, מחקרים מקיפים על קידום התפתחות בילדות המוקדמת, העלו כי ההתערבות צריכה להיות רב-מערכתית ולהתבסס על פלטפורמות קיימות, לצורך קיימות והטמעה רחבה (Britto et al., 2017; Phillips & Shonkoff, 2000). מתברר גם כי השכונה והקהילה משפיעות באופנים מגוונים על ההתפתחות והשלומות כבר בילדות המוקדמת (Phillips & Shonkoff, 2000).

רשויות מקומיות הן המרחב העיקרי לשיפור איכות החיים של אזרחים, בהיותן הגוף המצוי בקשר ישיר עם האזרח, והאחראי באופן ישיר או עקיף על הענקת מרבית השירותים היומ-יומיים, ובכלל זה שירותי חינוך, רווחה ובריאות. במושגיו של ברונפנברגר הרשות המקומית היא המרחב האקולוגי של פעוטות בגיל הינקות, ויש להתייחס למכלול יחסי הגומלין הקיימים בה ולהתבסס עליהם, או לזהות חסרים ולהשליםם.

לאור זה, קיים פוטנציאל לשינוי עמוק וארוך טווח בהטמעה של תפיסת אחריות רשותית לפיתוח שירותים לפעוטות בגיל הינקות ולהוריהם, המקיימים ביניהם שיתוף פעולה ורציפות. בעולם קיימות יוזמות לשיפור המענה לפעוטות המתמקדות בפעולה מוניציפלית, תוך יצירת רצפים בין שירותים, וביניהן: [INTESYS](#) (Integrated Systems) – מיזם במימון האיחוד האירופי הפועל באיטליה, בלגיה, סלובניה ופורטוגל; יוזמת [BUILD](#) – יוזמה הפועלת ב-8 מדינות בארה"ב; [The Every Child Matters](#) (ECM) [Child Friendly Cities Initiative](#) (CFCI) של יוניצ"ף, [YoungStar](#) (ויסקונסין), ו-[Head Start](#) שירותים לילדי הגיל הרך והוריהם (סן אנטוניו, טקסס).

הנחות יסוד ומטרות

הנחות היסוד מהן נגזרות מטרות המיזם:

- קידום אפקטיבי של התפתחות מיטבית בגיל הינקות מחייב מעטפת כוללת, המייצרת תיאום ושיתוף פעולה רב-מערכתיים, ומחברת בין הגורמים המטפלים (הורים, צוותי חינוך-טיפול, ונשות מקצוע), על בסיס שפה משותפת.
- כיום לא קיים גורם שמתכלל את השירותים והמענים השונים לילדים בגיל הינקות ואשר אמון על יצירת המעטפת הכוללת.
- הרשות המקומית היא זירת שינוי מתאימה ליצירת המעטפת הכוללת, בתמיכה ממשלתית מקצועית ותשתיתית.

מטרת העל של המיזם היא קידום התפתחות מיטבית בגיל הינקות באמצעות הרחבת האחריות המוניציפלית על ילדים בגילי לידה עד שלוש, על בסיס התפיסה היישובית הרב מערכתית המפותחת במיזם.

מטרות המשנה שהוגדרו הן:

1. **הוכחת יכולת: פיתוח מודל שעובד** – בניית מודל יישובי בר-קיימא ובר-שכפול עם אפקטיביות ואימפקט מוכחים.
2. **קידום מדיניות תומכת ברמה הארצית** – קידום התפיסה היישובית לטיפול גיל הינקות ויצירת התנאים המאפשרים ליישומה.

אוכלוסיות היעד

מבוגרים משמעותיים המצויים בקשר עם תינוקות ופעוטות בגיל הינקות – הורים, צוותי חינוך-טיפול, ונשות/אנשי מקצוע בשירותים השונים ברשות המקומית. התינוקות והפעוטות הם אוכלוסיית יעד עקיפה.

כיווני הפעולה

כדי ליישם את תפיסת העולם המערכתית-אקולוגית אותה מוביל המיזם פועלים במקביל שני מהלכים.

חיזוק מערך השירותים ברשות המקומית

מודל העבודה היישובי קובע כי הרשות המקומית היא האחראית למתן שירותים איכותיים לתושביה בכל הגילים, ולכן בבואה להפעיל מערך שירותים לגיל הרך, עליה להישען על תפיסה כוללת, ראייה מערכתית וחדשנית של צורכי הילדים החיים בה, תוך מיצוי של המשאבים. לפיכך המערך המתבקש, אשר יאפשר רצף שירותי וטיפול, כולל את קיומו של בסיס שירותים אוניברסלי המיועד לכלל ילדי הגיל הרך והוריהם (תחנות לבריאות המשפחה, מוקדי בריאות והעשרה ועוד), לצד שירותים פרוגרסיביים-תוספתיים המיועדים לאוכלוסיות ייחודיות על פי צרכיהן. המהלך של פיתוח מערך זה כולל סיוע לרשות ביצירת מערך שירותים רחב לילדים בגיל הרך, בדגש על הפעוטות בגיל הינקות והוריהם.

בהקשר זה המיזם מסייע לרשות לבסס תשתיות אירגוניות, המבטאות את האחריות של הרשות כלפי הילדים הצעירים והוריהם, ומעקב שוטף אחר השגת יעדים ברורים ומדידים. הרשות פועלת על פי **תכנית עבודה רשותית**, הכוללת את כלל המרכיבים המומלצים ליצירת סביבת חיים המטפחת ומקדמת ילדים. ההנחיה היא להסתמך על תשתיות קיימות, ובפרט **ועדת הגיל הרך היישובית** הפועלת ברשות (יש לוודא כי הוועדה עוסקת בסוגיות הקשורות לכלל הילדים בגיל הרך ברשות). תכנית העבודה הרשותית נקבעת תוך דיון במנגנוני ועדות הגיל הרך, ומאושרת במטה המיזם. התשתית הארגונית והתכנית הרשותית משלימות את המערך הקיים ומתבססות על מודל כוורת הרצף (בר-איתן, 2013).¹

זירות הפעולה ברשות אשר הוגדרו במיזם הן:

- (1) **מערך עבודה מתכלל** – מנהל/ת גיל רך רשותית, אשר תפקידה לפתח תפיסה ושפה ברשות, ולייצר מערך של רצפי טיפול ושירותים.
- (2) עבודה עם **הורים** להבטחת טיפול מיטבי בפעוטות וחיזוק קשר הורה-פעוט (על פי תפיסת "הורים במרכז").
- (3) קידום איכות **במסגרות חינוך-טיפול** מגיל לידה ועד גיל 3 (בהתאם למתווה "מסגרות תחילה").

¹ כוורת הרצף פותחה במסגרת "התחלה טובה" ועקרונותיה מנחים את עבודת הרשויות בתכנית הלאומית לילדים ונוער בסיכון 360°.

(4) יצירת שפה אחידה ומשותפת לכלל נשות ואנשי המקצוע הבאים במגע עם פעוטות והוריהם, והבניית מנגנוני שיתוף פעולה ביניהם.

המיזם פועל באופן המאפשר לרשות לבחור את השירותים וההתערבויות המשלימים את הקיים, מתוך מחויבות למודל הפעולה של המיזם (המתואר במסמך זה), שפותח מתוך תהליך למידה מעמיק.

השפעה ברמת המדיניות הארצית

הנהלת המיזם פועלת בשותפות מלאה עם משרדי הממשלה הרלוונטיים לנושא, מתוך שאיפה לייצר מסה קריטית, הכרחית לשם השפעה, של גורמים מגוונים בתחום הגיל הרך, ובהם, מלבד הממשלה, ארגונים וולונטריים, עמותות, חברות וגופים פרטיים. נציגי הגורמים המרכזיים חברים בוועדת ההיגוי של המיזם. כמו כן נעשים מהלכים להגדרה של תפקיד סטטוטורי של מנהלת גיל רך רשותית.

ועדה אקדמית מייעצת

כדי לבסס את תפיסת העבודה המפותחת במיזם, הן ברמת העבודה ברשויות המקומיות והן ברמה הארצית, הוקמה ועדה אקדמית המלווה את המיזם, שחברים בה חוקרים העוסקים בתחום הינקות – התפתחות, קשר הורה-ילד ומסגרות חינוך-טיפול. הוועדה המייעצת שותפה בצמתי חשיבה ופיתוח ומלווה את מחקר ההערכה (ר' להלן מדידה והערכה).

דרך הפעולה של המיזם ברשויות

המיזם פועל בשמונה רשויות מקומיות בפריפריה הצפונית והדרומית, המדורגות באשכול חברתי-כלכלי 5-1. קריטריון מרכזי לפעולות הנעשות במסגרת המיזם הוא היתכנות ההטמעה לאורך זמן ברשות.

תפיסת ההתערבות של המיזם נשענת על ההבנה כי מדובר בשלב ניסיוני המבוסס על איגום משאבים וידע בין השותפים המובילים את המהלך, לצד חבירה למאמצים שכבר נעשים ברשויות. משך תקופת הניסוי (הפיילוט) הוא כ-3 שנים, והכוונה היא שהממשלה והרשויות יאמצו את המודל וישמו אותו ברשויות נוספות.

כל רשות מינתה מנהלת גיל רך רשותית להובלה של תפיסת העבודה המפותחת במיזם הינקות. המערך של התשומות הניתנות לרשויות כולל ליווי צמוד של המנהלת הרשותית על ידי רכזת מחוזית של המיזם לקידום הפעולות הבאות: מיפוי המצב הקיים ברשות, בניית תכנית עבודה מבוססת נתונים, יצירת תפיסה רשותית ותשתית אירגונית, ובכלל זה שפה אחידה המשותפת לכלל נשות/אנשי המקצוע; פיתוח מערך שירותים לפעוטות והוריהם, על פי התפיסה שפותחה בתכנית "הורים במרכז"; פעולות לשיפור איכות מסגרות חינוך-טיפול, בליווי מדריכות מחוזיות מטעם המיזם ובהתאם למתווה "מסגרות תחילה".

רשויות המיזם

רשויות המיזם בצפון: חצור הגלילית, טמרה, מעלות תרשיחא, צפת.
 רשויות המיזם בדרום: ירוחם, ערד, קריית מלאכי ושגב שלום.

זירות הפעולה המרכזיות במודל העבודה ברשות

כאמור, במסגרת המיזם הוגדרו 4 זירות פעולה מרכזיות שזוהו כעוגנים בעלי פוטנציאל למנף שינוי כולל ברשות למען ילדים בגיל הינקות. עוגנים אלה כוללים גם תשומות ומשאבים המבטיחים את היישום ואת ההטמעה העתידית של המיזם ברשויות מקומיות. להלן היעדים שהוצבו בכל אחת מן הזירות.

רשות – מערך עבודה מתכלל

- הטמעת תפיסה, שפה ותורת עבודה הקושרות בין הורים, מחנכות-מטפלות ונשות מקצוע
- חיזוק מערך השירותים והמענים ודיוקם בהתאם לצורך היישובי
- הגדלת התמיכה הרשותית בכלל המסגרות לגיל הינקות ביישוב

מסגרות

- חיזוק איכות המסגרות המפוקחות בהיבטים מבניים ותהליכיים
- שיפור שלומות, מוטיבציה ותחושת ערך של צוותי חינוך-טיפול
- חיזוק הקשרים מעון-רשות, מעון-הורים ומעון-מעון
- חיבור מייצגות מסגרות פרטיות לרשות

הורים

- ההורים מזהים את מערך השירותים הרשותי ככתובת מקצועית רלוונטית לכל מנעד הצרכים שלהם ושל ילדיהם בגיל הינקות
- שביעות רצון מרמת השירותים והמענים, מזמינותם ומיחס נותני השירותים
- שיפור יכולת ההתמודדות עם אתגרי ההורות בשנים הראשונות

נשות/אנשי מקצוע

- יצירת שפה משותפת לכלל נשות/אנשי המקצוע ברשות, העוסקים בגיל הינקות – היכרות עם סוגיות מרכזיות של התפתחות בגיל הינקות וקשר הורה-ילד
- הגברת יכולת הזיהוי של ילדים המתקשים בתפקודם ושיפור יכולת ההתמודדות עם קשיים
- הטמעת גישה מכבדת להורים מקבלי השירות
- העמקת מערך השותפות המקצועית והבין-מקצועית ברשות, בניית ממשקים ורצף מענים מערכתית

תיאוריית השינוי

מיזם הינקות מתבסס על התפיסה שלשיפור המעטפת הכוללת של שירותים לגיל הינקות ברשות המקומית יש פוטנציאל ניכר להשפיע על התפתחותם המיטבית של התינוקות והפעוטות. לפיכך מודל הפעולה של המיזם שם במרכזו הפעלה אפקטיבית של מודל יישובי ב-8 רשויות המיזם, הכוללת: בניית תשתיות ומנגנונים המחברים בין 4 זירות הפעולה (רשות, הורים, מסגרות חינוך-טיפול, נשות מקצוע), הטמעה של תפיסה רב מערכתית ברשות בנוגע לחשיבות ההשקעה בגיל

הינקות, ביסוס שפה ושיטות עבודה משותפות, כמו גם, הגדלת המשאבים שהרשות מקצה לגיל הינקות וניצולם היעיל.

פעולות אלה צפויות לשפר את היקף המענים ואיכותם ברשויות המיזם – הן המענים המיועדים להורים, וההיענות לשימוש בהם על ידיהם, והן שיפור של מסגרות חינוך-טיפול ושאר השירותים לילדים עצמם.

יכולת נשות/אנשי המקצוע בשירותים השונים להעניק מענה מקצועי צפויה להשפיע על איכות האינטראקציות בין התינוקות והפעוטות לבין המבוגרים המשמעותיים בחייהם – ההורים וצוותי חינוך-טיפול במסגרות, וכך לחזק את יכולתם להעניק טיפול מיטיב לילדים.

שיפור האינטראקציות עתיד לשפר פרמטרי התפתחות של תינוקות ופעוטות. תוצאה זו עתידה לעורר הד ציבורי ולעודד רשויות מקומיות נוספות לנקוט פעולות דומות.

במקביל לעבודה ברשויות המקומיות נעשית עבודה עם שותפים לקידום מדיניות לאומית בשלושה היבטים: קביעת סטנדרטים, הגדרת תקנים למנהלות גיל רך ברשות, והקצאת תקציבי מדינה לגיל הינקות.

שילוב הפעילות במישור המוניציפלי ובמישור המדיניות הארצית יוביל להגשמת מטרת המיזם (ר' לעיל 'הנחות יסוד ומטרות').

מדידה והערכה

המיזם מלווה במחקר הערכה מעצבת ומסכמת המתבצע על ידי מכון ERI. הכוונה היא להיעזר בתהליכי ההערכה והמדידה למעקב אחר היישום של המיזם ושל תוצאות הביניים בכמה נקודות זמן לאורך הפיילוט, ולבצע שינויים והתאמות נדרשים בהתאם למסקנות המחקר.

מחלקת הערכה ומדידה בקרן רש"י בשיתוף עם ועדת היגוי ייעודית למחקר ההערכה, הכוללת נציגים של הנהלת המיזם והשותפים, נציגי אקדמיה החברים בוועדה המייעצת ומחלקת הערכה בקרן רש"י.

במקביל לשלב פיתוח השאלונים, מכון ERI הנחה תהליך של דיוק וחינוך תיאוריית השינוי (נספח א) והמודל הלוגי (נספח ב).

מטרות מחקר ההערכה

1. שימוש בשיטות מחקר כמותיות ואיכותניות לבחינת התקדמות המיזם לקראת יעדיו התפוקתיים והתוצאתיים, בכלל זירות הפעולה שלו.
2. בחינת פערים בין המצוי לרצוי וניתוח אינטגרטיבי של הנתונים הכמותיים והאיכותניים מהרשויות המשתתפות במיזם לזיהוי חוזקות, חולשות, חסמים והזדמנויות להפעלה מיטבית של מודל הפעולה, ולניתוח התרומה של רכיבי המיזם השונים.
3. הובלת תהליכי חשיבה מונחי נתונים לגיבוש משותף של המלצות יישומיות שיאפשרו אופטימיזציה למודל הפעולה של המיזם.

מקורות

בר-איתן, א' (2013). על הלמידה בפורומים המחוזיים לגיל הרך ועל החתירה לחיזוק רצף האחריות המקצועית מאיתור לטיפול, עט השדה, ג'וינט-אשלים, ירושלים.

ואזן סיקרון, ל', שר, נ' ובן רבי, ד' (2017). התערבויות עם הורים לילדים בגיל הרך, הנחות עבודה, עקרונות עבודה מוצלחים ואתגרים – סקירת ספרות. מרכז אנגלברג לילדים ולנוער. ירושלים: מאירס ג'וינט ברוקדייל.

למ"ס (2018). ילדים בחינוך קדם-יסודי ובמעונות יום, לפי בעלות על הגן, גיל הילד וקבוצת אוכלוסייה, פורסם 4.9.2018.

https://www.cbs.gov.il/he/publications/DocLib/2018/8.%20ShnatonEducation/st08_03.pdf

סבו-לאל, ר' וחסין, ט' (2011). מצבי סיכון בקרב ילדים ובני נוער: איתור ומיפוי במסגרת התכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון. ירושלים: מאירס ג'וינט ברוקדייל.

סבו-לאל, ר' וצדקה. ה' (2015). 360° התוכנית הלאומית לילדים ולנוער בסיכון: צורכי המשתתפים והמענים הנפוצים. ירושלים: מאירס ג'וינט ברוקדייל.

שביט, י', פרידמן, י', גל, ג' ווקנין, ד' (2018). אי שיוויון מתהווה בגיל הרך: על הקשר בין עוני, גירויים חושיים, התפתחות הילד והישגים. ירושלים: מרכז טאוב.

Barnett, W. S., & Frede, E. C. (2017). Long-term effects of a system of high-quality universal preschool education in the United States. *Childcare, early education and social inequality: An international perspective*, Edward Elgar Publishing. 152-172.

Britto, P. R., Lye, S. J., Proulx, K., Yousafzai, A. K., Matthews, S. G., Vaivada, T., ... & MacMillan, H. (2017). Nurturing care: promoting early childhood development. *The Lancet*, 389(10064), 91-102.

Bronfenbrenner, U. (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.

Feinstein, L. (2003). Inequality in the early cognitive development of British children in the 1970 cohort. *Economica*, 70(277), 73-97.

García, J. L., Heckman, J. J., Leaf, D. E., & Prados, M. J. (2016). The life-cycle benefits of an influential early childhood program (No. w22993). *National Bureau of Economic Research*.

Heckman, J. J. (2008). Schools, skills, and synapses. *Economic inquiry*, 46(3), 289-324.

Kovach, M., Dickman, A., & Lam, E. (2010, January). The Price of Quality: Estimating the Cost of a Higher Quality Early Childhood Care and Education System for Southeast Wisconsin. Revised. In *Public Policy Forum*. Public Policy Forum. 633 West Wisconsin Avenue Suite 406, Milwaukee, WI 53203.

Mortensen, J. A., & Barnett, M. A. (2015). Teacher–child interactions in infant/toddler child care and socioemotional development. *Early Education and Development*, 26(2), 209-229.

Nelson, C. A. (2014). *Romania's abandoned children*. Harvard University Press.

Nelson, C. A. (2000). *The neurobiological bases of early intervention*. *Handbook of early childhood intervention*, 2, 204-227.

Noble, K. G., Houston, S. M., Brito, N. H., Bartsch, H., Kan, E., Kuperman, J. M., ... & Schork, N. J. (2015). Family income, parental education and brain structure in children and adolescents. *Nature Neuroscience*, 18(5), 773.

OECD. (2018). *Education at a Glance 2018: OECD Indicators*. ORGANIZATION FOR ECONOMIC.

Phillips, D. A., & Shonkoff, J. P. (Eds.). (2000). *From neurons to neighborhoods: The science of early childhood development*. National Academies Press.

Radley, J. J., Sisti, H. M., Hao, J., Rocher, A., McCall, T., Hof, P. R., & Morrison, J. H. (2004). Chronic behavioral stress induces apical dendritic reorganization in pyramidal neurons of the medial prefrontal cortex. *Neuroscience*, 125(1), 1-6.

Szilagy, M., & Halfon, N. (2015). Pediatric adverse childhood experiences: implications for life course health trajectories. *Academic pediatrics*, 15(5), 467-468.

World Health Organization. (2004). *The importance of caregiver-child interactions for the survival and healthy development of young children: A review*.

Ziol-Guest, K. M., Duncan, G. J., Kalil, A., & Boyce, W. T. (2012). Early childhood poverty, immune-mediated disease processes, and adult productivity. *Proceedings of the National Academy of Sciences*, 109(Supplement 2), 17289-17293.

נספח א: תיאוריית השינוי

נספח ב: המודל הלוגי

רשות

תפוקות	מדדי תוצאה	יעד תוצאה
1. הכשרות למנהלות הגיל הרך הרשותיות 2. גיוס רכזת הורים וינקות 3. קיום מפגשים קבועים של ועדת הגיל הרך 4. יצירת מנגנוני עירוב הורים בקבלת החלטות 5. ביסוס היכרות וקשר בין כלל אנשי המקצוע ברשות	1. יצירת תשתיות ומנגנוני עבודה יעילים לתיאום ושת"פ בין-מערכתיים 2. יצירת שגרות, מנגנונים ותהליכי עבודה לתכנון מבוסס ידע 3. הטמעת התפיסה המנחה בקרב כלל נשות/אנשי המקצוע	1. הטמעת תפיסה, שפה ותורת עבודה הקושרת בין הורים, מחנכות-מטפלות ונשות מקצוע 2. חיזוק מערך השירותים והמענים ודיוקם בהתאם לצורך היישובי
1. מיפוי כלל המענים לגיל הרך ביישוב 2. פיתוח תכנית עבודה ברמת המענים והשירותים להורים ויישומה בפועל 3. אמצעי לריכוז והנגשת מידע עבור הורים ונשות/אנשי מקצוע	1. עלייה בהיקף השירותים והמענים היישוביים המיועדים לילדים בגיל הינקות והוריהם 2. מיצוי משאבים ושיפור ההתאמה בין המענים והצרכים היישוביים 3. יצירה וחיזוק הקשר ושיתופי הפעולה בין כלל הגורמים המטפלים בילדים בגיל הינקות והוריהם ביישוב	2. חיזוק מערך השירותים והמענים ודיוקם בהתאם לצורך היישובי

תפוקות	מדדי תוצאה	יעד תוצאה
1. יצירת פורום מנהלות מעונות ומפגשים קבועים	1. מיצוב המנהלת היישובית (או מי מטעמה) בקרב מנהלות המסגרות (מפוקחות ופרטיות), ככתובת שניתן לפנות אליה לקבלת סיוע ותמיכה (מבניים ו/או מקצועיים) בעת הצורך	3. הגדלת התמיכה הרשותית בכלל המסגרות לגיל הינקות ביישוב
2. יצירת פורום מייצגות מסגרות פרטיות וקיום מפגשים עתיים	2. קיום קשר שוטף ויעיל בין הרשות לבין אגף המעונות והמשפחתונים והארגונים המפעילים	
3. יצירה ותחזוק מנגנוני תקשורת בין הרשות לארגונים	3. קיום מידע מוסדר ועדכני על מסגרות פרטיות לגיל הינקות ביישוב	
4. קיום הכשרות לרכזות המשפחתונים	4. קיום מערכת מידע על כלל היילודים ביישוב	
5. פגישות שוטפות בין המנהלת הרשותית לבין המפקחת היישובית ומנהלת התחום מטעם האגף במחוז	5. חיבור מסגרות פרטיות לרשות ויצירת תשתית לתהליך הרישוי	
6. הכשרות במסגרות הפרטיות בנושא תהליך הרישוי		
7. הפצת ערכת רישוי למסגרות הפרטיות		
8. מקור סיוע למייצגות המסגרות הפרטיות בנושא תהליך הרישוי		

מסגרות

תפוקות	מדדי תוצאה	יעד תוצאה
1. הכשרות במעונות ובמשפחתונים	1. התאמת הסביבה החינוכית	1. חיזוק איכות המסגרות
2. יישום תכנית העבודה הנוגעת לסביבה חינוכית ותנאי העבודה של צוותי המעונות	2. שיפור התנאים הפיזיים של הצוותים במעונות	המפוקחות בהיבטים מבניים ותהליכיים
3. גיוס כוח אדם בהתאם לסטנדרטים לפי תכנית העבודה היישובית	3. תוספת תקינה בכיתות תינוקות בחלק מהיישובים	
	4. חיזוק הידע והכלים של צוותי חינוך-טיפול	
	5. חיזוק תחושת המסוגלות של צוותי חינוך-טיפול	

יעד תוצאה	מדדי תוצאה	תפוקות
	<p>6. שיפור יכולת הזיהוי של חסמים משמעותיים להתפתחות מיטבית (קשיים סוציאליים, פסיכולוגיים ופיזיולוגיים)</p> <p>7. שיפור במדדי דיווח עצמי לבחינת איכות וכמות אינטראקציות</p>	
<p>2. שיפור שלומות, מוטיבציה ותחושת ערך של צוותי חינוך-טיפול</p>	<p>1. שיפור במדדי מוטיבציה ותחושת ערך עצמי של צוותי חינוך-טיפול</p> <p>2. הפחתת תחלופת כוח אדם במסגרות</p>	<p>1. הדרכות פרטניות למטפלות</p> <p>2. ימי עיון, העשרה והשתלמויות לפי תכניות העבודה היישוביות</p>
<p>3. חיזוק הקשרים מעון-רשות, מעון-הורים ומעון-מעון</p>	<p>1. יצירה והרחבה של מנגנונים לשיתופי פעולה וידע בין מסגרות</p> <p>2. ביסוס קשר מקצועי שוטף בין המסגרות לרכזת הורים וינקות</p> <p>3. מנגנונים לתקשורת בין המעונות לרשות (ראו מדדי תוצאה של @יעד 3 בזירת הרשות)</p> <p>4. צוותי חינוך-טיפול מאמצים ומיישמים את התפיסה שרואה את ההורה כשותף</p> <p>5. עלייה ברמת האמון והתקשורת בין ההורים לצוותי חינוך-טיפול</p>	<p>1. פגישות עתיות בין צוותי המעונות לבין רכזת הורים וינקות</p> <p>2. פורום מנהלות מעון</p> <p>3. קיום מנגנוני תקשורת מוסדרים בין ההורים לצוותי המעונות</p>

מיזם הינקות

יעד תוצאה	מדדי תוצאה	תפוקות
4. חיבור מנהלות מסגרות פרטיות לרשות	יצירת מנגנוני תקשורת מוסדרים בין הרשות לבין מייצגות המסגרות הפרטיות	1. מיפוי מסגרות פרטיות ברשות 2. פורום מסגרות פרטיות ראו גם תפוקות הנוגעות לתהליך הרישוי @ביעד 3 בזירת הרשות

הורים

יעד תוצאה	מדדי תוצאה	תפוקות (ישירות ועקיפות)
1. ההורים מזהים את מערך השירותים הרשותי ככתובת מקצועית רלוונטית לכל מנעד הצרכים שלהם ושל ילדיהם בגיל הינקות	1. הגברת אמון ההורים במערכת 2. הגברת תחושת שייכות ותמיכה בקרב הורים לילדים בגיל הינקות 3. חיזוק תחושת ההעצמה והמסוגלות של הורים ביחס לשירותים הישוביים עבורם ועבור ילדיהם בגיל הינקות 4. תפיסת המערך הרשותי כמקור מידע וככתובת לפתרון בעיות ושימוש בו לצרכים אלו 5. עליה בשיעורי השימוש באמצעי הנגשת המידע	1. אמצעי לריכוז והנגשת מידע להורים בנושא שירותים ומענים להם ולילדיהם 2. קיום מנגנונים וערוצי תקשורת בין רכזת הורים וינקות לבין כלל נשות/אנשי המקצוע והמסגרות 3. הכשרה בין-מקצועית

יעד תוצאה	מדדי תוצאה	תפוקות (ישירות ועקיפות)
<p>2. שביעות רצון מרמת השירותים והמענים, מזמינותם ומיחס נותני השירותים</p>	<p>1. נגישות והתאמת התכניות השונות להורים</p> <p>2. הורים מעידים שנשות/אנשי המקצוע השונים מתייחסים אליהם כאל שותפים המחזיקים במומחיות וידע הכרחיים לבנייה משותפת של תכנית טיפול מיטבית בילדיהם</p> <p>3. הורים מעידים שנשות/אנשי המקצוע מספקים להם מענים מותאמים אשר לוקחים בחשבון את צרכיהם הייחודיים ומכלול נסיבות חייהם</p> <p>4. עלייה בצריכת השירותים והמענים</p>	<p>1. פיתוח והתאמה של מענים ושירותים</p> <p>2. הכשרות בין-מקצועיות בהתאם ל"הורים במרכז"</p>
<p>3. שיפור יכולת ההתמודדות עם אתגרי ההורות בשנים הראשונות</p>	<p>1. הגברת מודעות לחשיבות אינטראקציות</p> <p>2. הגברת מודעות לגורמי סיכון (בטיחות, בריאות)</p> <p>3. חיזוק תחושת הביטחון ביכולת להתמודד עם אתגרי ההורות בשנים הראשונות והפחתת תחושת חוסר האונים הנלווית לאתגרים אלו</p>	<p>1. פיתוח והנגשה של מענים ושירותים רלוונטיים</p> <p>2. שילוב ממוקד של תכנים העוסקים בגורמי סיכון (בטיחות, בריאות) ובחשיבות אינטראקציות בתכניות העבודה הכלליות בזירת ההורים</p> <p>3. הפצה והנגשה של מדריך "הורים במרכז" להורים</p>

נשות/אנשי מקצוע

תפוקות	מדדי תוצאה	יעד תוצאה
<p>1. הכשרות לאנשי/נשות מקצוע בנושא חסמים משמעותיים להתפתחות מיטבית ובנושא רצף הטיפול וחלוקת סמכויות</p> <p>2. הפצת מדריך "הורים במרכז" לאנשי המקצוע</p>	<p>1. שיפור ביכולת של כלל אנשי המקצוע לזהות חסמים משמעותיים להתפתחות מיטבית (קשיים סוציאליים, פסיכולוגיים ופיזיולוגיים) בקרב ילדים בגיל הינקות</p> <p>2. חיזוק הידע של אנשי המקצוע בנוגע לסמכויות המקצועיות והניהוליות אלה של אלה על הרצף הטיפולי</p>	<p>1. הגברת יכולת הזיהוי של ילדים המתקשים בתפקודם ושיפור יכולת ההתמודדות עם קשיים</p>
<p>1. הכשרות בין-מקצועיות לאנשי/נשות המקצוע</p> <p>2. הפצת מדריך "הורים במרכז" לאנשי/נשות המקצוע</p>	<p>1. הטמעת גישת "הורים במרכז" בקרב אנשי/נשות המקצוע</p> <p>2. אנשי/נשות המקצוע רואים את ההורים כבעלי מומחיות ייחודית וכשותפים הכרחיים לתהליכי הטיפול והעבודה</p>	<p>2. הטמעת גישה מכבדת כלפי הורים מקבלי שירות, הרואה בהם שותפים לתהליכי הטיפול</p>